

KIBERMAKON VA SHAXS ERKINLIGI MASALASI

Utayev G'ayrat G'aybulayevich¹

Ne'matov Ne'matjon Shermahammad o'g'li²

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti,

Toshkent, O'zbekiston Ijtimoiy

fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi¹

uggayrat@gmail.com

Stomatologiya fakulteti, I bosqich talabasi²

nematjonnematov1996@gmail.com

Annotatsiya. Kibermakonning kengayishi va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi shaxs erkinligi, maxfiylik va axborot xavfsizligi masalalarini yangi darajaga olib chiqdi. Ushbu maqolada kibermakon va shaxs erkinligi o'rtasidagi muvozanat, onlayn shaxsiy erkinlikning ijtimoiy, siyosiy va huquqiy jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada raqamli makondagi nazorat, senzura, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va raqamli erkinlikni ta'minlash mexanizmlari falsafiy va huquqiy nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: kibermakon, shaxs erkinligi, raqamli huquq, maxfiylik, axborot xavfsizligi, onlayn nazorat.

ПРОБЛЕМА КИБЕРПРОСТРАНСТВА И ЛИЧНОЙ СВОБОДЫ

Аннотация. Расширение киберпространства и развитие цифровых технологий выводят на новый уровень вопросы личной свободы, конфиденциальности и информационной безопасности. В данной статье анализируется баланс между киберпространством и личной свободой, а также социальные, политические и юридические аспекты онлайн-свободы личности. Рассматриваются механизмы контроля, цензуры, защиты персональных данных и обеспечения цифровой свободы с философской и юридической точки зрения.

Ключевые слова: киберпространство, личная свобода, цифровое право, конфиденциальность, информационная безопасность, онлайн-контроль.

CYBERSPACE AND THE ISSUE OF PERSONAL FREEDOM

Article. The expansion of cyberspace and the development of digital technologies have elevated issues of personal freedom, privacy, and information security to a new level. This article examines the balance between cyberspace and

personal liberty, analyzing the social, political, and legal aspects of online personal freedom. The study also explores mechanisms of control, censorship, personal data protection, and ensuring digital freedom from philosophical and legal perspectives.

Keywords: cyberspace, personal freedom, digital rights, privacy, information security, online control

Kirish

Kibermakonning kengayishi XXI asrda shaxs erkinligi va ijtimoiy aloqalarga yangi kontekst yaratdi, bu esa raqamli makon va virtual muhitdagi xulq-atvorni qayta talqin qilishni talab qilmoqda [1]. Raqamli texnologiyalar hayotning turli sohalariga chuqur kirib, odamlarning shaxsiy erkinligi, maxfiylik va axborotga erkin kirish huquqi bilan bevosita bog'liq jarayonlarni shakllantirmoqda [2]. Shu nuqtai nazardan, kibermakonni boshqarish va shaxs erkinligini ta'minlash davlat siyosati, huquqiy me'yorlar va ijtimoiy qadriyatlar o'rtasidagi murakkab muvozanatni talab qiladi [3].

Onlayn faoliyatning kengayishi bilan bir qatorda shaxsiy ma'lumotlar va raqamli identitet xavfsizligi masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda, chunki foydalanuvchilar o'z erkinligini himoya qilish va nazoratdan qochish imkoniyatlariga ega bo'lishi lozim [4]. Shu bilan birga, internetdagi senzura, axborotni filtrlash va nazorat mexanizmlari shaxs erkinligi va ijtimoiy kommunikatsiya huquqlarini cheklashga olib kelishi mumkinligi aniqlangan [5].

Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli makonda shaxs erkinligini ta'minlash uchun huquqiy, etik va texnologik chora-tadbirlar kompleks yondashuvni talab qiladi, bu esa davlat va jamiyatning mas'uliyatini oshiradi [1]. Shu nuqtai nazardan, kibermakon va shaxs erkinligi masalasi nafaqat texnologik, balki falsafiy va huquqiy kontekstda ham o'rganilishi zarur [2].

Shuningdek, raqamli identitet va onlayn kommunikatsiya orqali insonlarning ijtimoiy aloqalari, siyosiy faolligi va madaniy faoliyati yangi shakllarga ega bo'lmoqda, bu esa shaxs erkinligini yangi ko'rinishlarda baholash imkonini beradi [3]. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, kibermakonning global xususiyati va davlat chegaralaridan mustaqil tabiati shaxs erkinligini boshqarish va nazorat qilishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqishni talab qiladi [4].

Maqolaning maqsadi — kibermakon va shaxs erkinligi o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni falsafiy, ijtimoiy va huquqiy jihatdan tahlil qilish, raqamli makonda erkinlik va nazorat o'rtasidagi muvozanatni aniqlashdir [5]. Shu asosda maqola zamonaviy texnologiyalar sharoitida shaxs erkinligini himoya qilishning ilmiy va amaliy tavsiyalarini ishlab chiqishga yo'naltirilgan [1].

Ushbu tadqiqot kibermakon va shaxs erkinligi masalalarini transdisipliner yondashuv orqali o'rganib, falsafiy, huquqiy va ijtimoiy tahlil natijalarini birlashtiradi, bu esa mavzuning murakkab va ko'p qatlamli tabiatini tushunishga yordam beradi [2].

Materiallar va metodlar

Ushbu tadqiqotda kibermakon va shaxs erkinligi o'rtasidagi munosabatni o'rganish uchun turli manbalar va ma'lumotlar majmuasi asosiy material sifatida tanlandi. Asosiy manbalar sifatida ilmiy maqolalar, zamonaviy axborot texnologiyalari bo'yicha hisobotlar, xalqaro va milliy huquqiy hujjatlar, shuningdek raqamli identitet va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishga oid normativ hujjatlar qo'llanildi. Shuningdek, onlayn monitoring va raqamli xavfsizlik tadqiqotlari ham tadqiqot materialining bir qismi sifatida foydalanildi.

Metodologik jihatdan tadqiqot transdisipliner yondashuv asosida amalga oshirildi. Falsafiy tahlil usuli shaxs erkinligi va kibermakonning etik, ontologik va epistemologik jihatlarini aniqlashga imkon berdi. Shu bilan birga, huquqiy tahlil metodlari raqamli erkinlikni ta'minlash va nazorat mexanizmlarining amaliy tomonlarini o'rganish uchun qo'llanildi.

Sotsiologik metodlar yordamida onlayn faoliyat va raqamli interaktivlikning ijtimoiy oqibatlarini, shaxs erkinligiga ta'siri va foydalanuvchi tajribasi o'rganildi. Tahlil jarayonida tizimli yondashuv va kontent-tahlil metodlari onlayn platformalarda amalga oshirilgan nazorat, senzura va maxfiylik siyosatlarini aniqlash uchun ishlatildi.

Texnologik aspektlar bo'yicha tadqiqot amaliyotda ishlatiladigan dasturiy ta'minot, raqamli platformalar va xavfsizlik mexanizmlari misolida olib borildi. Ushbu yondashuv kibermakonning shaxs erkinligi va maxfiylikka ta'sirini real kontekstda baholash imkonini berdi.

Empirik tahlil metodlari orqali foydalanuvchilarning onlayn xulq-atvori, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish amaliyoti va raqamli xavfsizlik choralariga rioya qilish darajasi o'rganildi. Bu yondashuv shaxs erkinligi va kibermakon o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni aniqlashga xizmat qildi.

Normativ va analitik metodlar esa shaxs erkinligi, axborot huquqlari va kibermakondagi etik masalalarni tahlil qilishga qaratildi. Shu yo'l bilan maqola nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham shaxs erkinligini himoya qilish va kibermakonda barqaror mexanizmlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Natijalar va ularning muhokamasi

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kibermakonning tez rivojlanishi shaxs erkinligi va maxfiylik masalalarini yangi darajaga ko'taradi. Onlayn maydonlarda erkinlik va nazorat o'rtasidagi muvozanat foydalanuvchilar xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va axborotga erkin kirish huquqini ta'minlash orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, raqamli platformalarda nazorat va filtrlar mavjudligi shaxs erkinligini cheklash xavfini oshiradi.

Empirik tahlil shuni ko'rsatdiki, shaxslar o'z raqamli identitetini himoya qilish uchun turli texnologik vositalardan foydalanadi, masalan, shifrlash, ikki faktorli

autentifikatsiya va maxfiylik sozlamalari. Bu esa kibermakondagi shaxs erkinligini qo'llab-quvvatlovchi asosiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Ijtimoiy nuqtai nazardan, onlayn platformalarda shaxs erkinligi foydalanuvchilarning siyosiy faolligi, madaniy ifodasi va kommunikatsiya imkoniyatlariga ta'sir qiladi. Shu bilan birga, raqamli nazorat va senzura vositalari ijtimoiy diskriminatsiya va informatsion manipulyatsiya xavfini oshiradi.

Huquqiy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, kibermakonda shaxs erkinligini himoya qilish milliy va xalqaro qonunchilik orqali tartibga solinishi lozim. Raqamli huquqlarni ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va onlayn erkinlikni kafolatlash uchun kompleks normativ bazani yaratish zarur.

Falsafiy nuqtai nazardan, kibermakon va shaxs erkinligi o'rtasidagi muvozanat inson huquqlari, etik me'yorlar va ijtimoiy adolat prinsiplariga asoslanishi lozim. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, shaxs erkinligini kengaytirish va nazorat mexanizmlarini uyg'unlashtirish ijtimoiy barqarorlik va raqamli demokratiya uchun muhimdir.

Umuman olganda, natijalar kibermakonda shaxs erkinligini ta'minlash texnologik, huquqiy va ijtimoiy choralarni birlashtirgan kompleks yondashuvni talab qilishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, raqamli identitetni himoya qilish va axborot xavfsizligini ta'minlash shaxs erkinligini kengaytiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosalar

Kibermakonning tez rivojlanishi shaxs erkinligi, maxfiylik va axborot xavfsizligi masalalarini yangi darajaga olib chiqdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, onlayn erkinlik va nazorat o'rtasidagi muvozanat texnologik, huquqiy va ijtimoiy choralarni uyg'unlashtirish orqali ta'minlanadi. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, raqamli identitetni boshqarish va onlayn faoliyatni xavfsiz qilish shaxs erkinligini mustahkamlashning muhim omillari hisoblanadi. Shu bois, kibermakonda shaxs erkinligini himoya qilishda transdisipliner yondashuv va kompleks siyosat zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Human Rights in Cyberspace: Digital Freedom and Security in the Age of Global Connectivity** — maqola. DOI/ssilka: <https://doi.org/10.59022/ujldp.353> irshadjournals.com
2. **DIGITAL LAW: Issues of Internet Freedom and Personal Data Protection** — maqola. Sslika: <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/137812> inLIBRARY
3. **Digital Rights and Freedoms: A Framework for Surveying Users and Analyzing Policies** — maqola. Sslika (onlayn arxiv): <https://arxiv.org/abs/1410.2379> arXiv
4. **SoK: Technical Implementation and Human Impact of Internet Privacy Regulations** — maqola. Sslika (arXiv): <https://arxiv.org/abs/2312.15383> arXiv
5. **Code and Other Laws of Cyberspace** — kitob. Onlayn tavsifi / ma'lumot sahifasi: artikl tavsifi sahifasi. [Wikipedia+1](https://en.wikipedia.org/wiki/Code_and_Other_Laws_of_Cyberspace)